

Projekt: „Osobnostní rozvoj dětí“

Zaměření: Hodnocení a sebehodnocení dětí v MŠ

1. Úvod

„Kdo se umí realisticky hodnotit, dokáže se i rozvíjet. Sebehodnocením činíme dítě spoluzodpovědným za svůj rozvoj.“

Hansen Čechová

Úkol RVP – rozvíjet osobnost dítěte, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu, napomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat je k dalšímu poznávání a učení.

Předškolní pedagog má, mimo jiné, sledovat a hodnotit individuální pokroky dětí v jejich rozvoji a učení, posilovat sebevědomí dětí a jejich důvěru ve vlastní schopnosti.

V MŠ se dítě také učí **hodnotit své pokroky** a oceňovat výkony druhých. Učí se **rozpoznávat a využívat vlastní silné stránky a svoje slabé stránky.**

To zavazuje pedagogy k tomu, aby **cíleně vedli děti k sebehodnocení.**

2. Pojmy

Základní pojmy: SEBEPOJETÍ - /sebepoznání, sebecit, sebehodnocení/

Sebepoznání – poznatky o svých vlastních schopnostech, zodpovědnosti

Sebecit – pocit ze sebe sama, city k sobě samému – zklamání, hrdost na sebe

SEBEPOJETÍ – velký vliv rodičů a učitelů, jak dítě hodnotí – tak se dítě vnímá.

Sebehodnocení dětí, je vzhledem k citové a rozumové nezralosti, závislé na názoru druhých osob /rodiče, prarodiče, učitelé/

Předškolní dítě – uvažuje o sobě, ale způsobem, který odpovídá jeho vývojové úrovni /egocentrismus, zkreslené skutečnosti – ve fantazii je možné cokoliv i něco nedosažitelného/

Znaky nezralosti sebepojetí – majetnické sklony, nekritičnost, přehnaný důraz na sebe sama, vychloubání /zdroj jistoty a podpora sebekritiky/

Hodnocení musí bezprostředně reagovat na výkony dítěte. Je stimulujícím prostředkem, pokud je spravedlivé a správné.

Sebehodnocení – dovednost, kterou člověk může, ale nemusí dobře zvládat.

Hodnocení v MŠ – **nejedná se** o hodnocení dítěte a jeho výkonů k dané normě, ani o **porovnávání jednotlivých dětí a jejich výkonů mezi sebou.**

Učitelka MŠ – důležitost dokumentace, porozumění dítěti a vyhovění jeho INDIVIDUÁLNÍM potřebám.

RVP – hlavním smyslem pedagogického hodnocení není jen zachycovat stav dítěte, ale určit aktuální vzdělávací potřeby dítěte a podle potřeb plánovat pdg. práci s ním = pdg.diagnostika., tím učitelka poznává osobnost dítěte a získává informaci o úrovni jeho kompetencí.

3. Hodnocení

Hodnotící výroky = ukazují dítěti, jak ho vidí druzí. Je to zpětná vazba, pomocí níž učitelka poskytuje informace o jeho chování, dovednostech, žádoucím stavu.

K vytváření zpětné vazby se využívá popis.

VYVAROVAT SE NEVHODNÝCH vyjádření:

„Ty jsi ale nešika, nemehlo“, „Jsi snad hluchý?“, „Říkám ti po sté...“

a OBECNÝCH NEKONKRÉTNÍCH výroků:

„Ty jsi ale šikulka“, „To je krásný obrázek“

Cíl hodnocení

- působit na rozvoj celé osobnosti a **MOTIVOVAT /ne ODRADIT/** k lepším výkonům
- vybavit dítě dovednostmi, aby se samo dokázalo hodnotit a převzalo za svůj rozvoj a pokroky postupně zodpovědnost /sebeřízení/

Typy hodnocení – bezděčné – spontánní, citové – líbí se mi, to je hezké – bývá doplněno neverbálními projevy – gesta, mimika, tón hlasu.

Záměrné – systematické, promyšlené, cílevědomé – slouží k tomu, aby učitelka podala dítěti informaci o jeho chování či výsledcích – dítě si má uvědomit danou situaci, její pozitiva nebo potřebu změnit svoje chování či výsledky.

Sumativní – finální - smyslem je získat konečný celkový přehled o dosahovaných výkonech.

Formativní – korektivní, zpětnovazební, pracovní – **poskytuje dítěti hodnotící informaci o jeho průběhu učení, činnosti i hry ve chvíli, kdy se dá ještě určitý výkon nebo činnost zlepšit. Pomáhá hledat lepší cesty k cíli. Slouží k řízení vzdělávání a výchovy předškolního dítěte.**

Zásady hodnocení

Vzhledem k tomu, že v předškolním se každé dítě rozvíjí svým tempem, měl by pedagog v **hodnocení postupovat vždy trpělivě, uvážlivě, objektivně a odpovědně.** Dříve, než vysloví nějaké závěry, měl by si je **dostatečně ověřit, aby svým předčasným a nepřesným hodnotícím úsudkem neovlivnil postoj ostatních k dítěti nebo dokonce rezignaci dítěte k aktivní spolupráci.**

- **Zásada vnitřního přijetí** – hodnocení nemůže působit, není-li dítětem vnitřně přijato – vyvolá pocit méněcennosti, zklamání. Nesrovnávat s úspěšnějšími dětmi, ale zvýraznit individuální pokroky.
- **Zásada přeměny hodnocení v sebehodnocení** – vnitřní přijetí pedagoga hodnocení je už zárodkem sebehodnocení

- **Zásada včleňování hodnocení a sebehodnocení do celého učení** – nepřístupovat k hodnocení a sebehodnocení dodatečně – až už je výsledek hotový a nedá se nic dělat
- **Prognózuující** – ujasnění si, co bude od dítěte na konci požadováno
- **Procesuální** – podstatou je kontrola postupu k cíli a včasná korekce jednotlivých fází
- **Závěrové** – přesvědčivé prokázání všeho, čím byla osobnost dítěte obohacena díky dosaženým výsledkům

Formativní hodnocení

Cílem formativní hodnocení – poukázat na klady či nedostatky, aby bylo možné cíleně ovlivňovat průběh hodnocené činnosti.

Má být prováděno tak, aby bylo vnímáno jako pomoc, nikoliv jako rozsudek nebo odsudek.

Prvořadým cílem formativního hodnocení je změna hodnoceného.

Formativnímu hodnocení se musí učitelé sami systematicky učit a naučit s ním zacházet děti.

Kvalitní zpětná vazba má být včasná, musí obsahovat konkrétní doporučení, jak se zlepšovat, musí být pro dítě srozumitelná.

4. Sebehodnocení dítěte v MŠ

Při prvních pokusech je třeba počítat s těžkopádností, neadekvátním sebehodnocením i s mlčením. Často velmi nedokonalý a černobílý pohled odpovídající dětskému věku.

Dva extrémy sebehodnocení – podceňování nebo přehánění s vlastní dokonalostí. Je třeba zacházet opatrně, jinak můžeme dítě nepřímou brzdou v rozvoji konkrétní dovednosti.

Sebehodnocení dítěte silně působí na jeho psychofyzilogický stav, činnosti a výkony, na formování celé osobnosti.

Podmínkou sebehodnocení je schopnost a připravenost dítěte tento čin uskutečnit. Je třeba děti naučit krok za krokem a natrénovat ho s nimi.

Role učitele v sebehodnocení dítěte – učitelé signalizují dětem vědomě i nevědomě, jak si jich jako lidi cení a nakolik je pokládají za schopné osvojit si nezbytné dovednosti ke zvládnání požadovaných úkolů.

Učiteli musí vždy jít o to, aby každému dítěti pomohl uskutečnit jeho možnosti.

Děti s vysokým sebevědomím soustavně podávají lepší výkon, než děti se stejnými schopnostmi, avšak se sníženým sebevědomím. Vysoká sebedůvěra se jeví jako důsledek pozornosti, povzbuzování, praktických projevů lásky, důslednosti a demokratického přístupu ze strany rodičů.

Učitel může pomáhat k získání důvěry ve vlastní schopnosti tím:

- že jim poskytuje příležitost k úspěchu
- že povzbuzuje místo kárání, když se musí vyrovnávat s neúspěchem
- že jim ukazuje, že v jejich schopnosti věří

Učitelé by hodnocením měli vysílat pozitivní informace – pochvala, povzbuzení, podpora.

Chvála je účinnější než kritika, každý úspěch dítěte, byť částečný, by měl být oceněn.

Vyvarovat se paušálních pochval a odsudků.

4. Otázky pedagoga

Vhodným nástrojem při podpoře vývoje sebehodnocení dítěte jsou **dobré otázky**. Výhoda tázání spočívá v tom, že **aktivita a rozhodování jsou ponechány na dítěti**. V praxi to není snadná záležitost.

Dobrá otázka – pobízí tázaného, aby hledal řešení, tím mu otevírá možnosti rozvoje

Špatná otázka – jeho možnosti naopak redukuje

Instruktivní otázky – podsouvání řešení, nevedou k sebehodnocení, jejich výhradní používání umocňuje závislost dítěte na dospělém a zbavuje ho zodpovědnosti za vlastní jednání

Konstruktivní otázky – slouží k otevírání nových možností, klademe je v případech, kdy neznáme odpověď a myslíme si, že ji nezná ani dítě, dávají prostor k nalezení řešení: „*Jak bys ten úkol mohl zvládnout?*“, „*Co k tomu potřebuješ?*“

Zjišťovací otázky – klademe, když se chceme dozvědět něco nového. Sami neznáme odpověď, ale očekáváme, že ji dítě znát bude. Například: „*Splnil jsi úkol?*“, „*Co ti ještě není jasné?*“. Mohou být **neutrální**: „*Potřebuješ s něčím pomoci?*“, **negativní**: „*Co se ti nedaří?*“, „*Jaký máš problém?*“, či **pozitivní**, které mají povzbuzující efekt: „*Co ti minule pomohlo?*“

5. Zpětná vazba

Rozvoji sebehodnocení dítěte napomůže kvalitní pravidelná zpětná vazba. Ta podporuje vnitřní motivaci, rozvoj zodpovědnosti, samostatnosti a rozhodování. Může být pozitivního i negativního rázu. Správné užívání zpětné vazby obohacuje slovní zásobu dítěte, dává mu mluvní vzor.

Pravidlo č.1: soustřed'te se na pozorované jevy, používejte popisný jazyk (základem vyjadřování o druhém člověku by měl být popis pozorovaného, je třeba se držet faktů, tedy toho, co lze vyjádřit popisem situace, a toho, co mohli vidět ostatní)

Pravidlo č.2: vyvarujte se zobecňujících formulací zejména u vyjádření vlastnosti člověka. Vhodné je využívat sloves: říkal, dělal, přinesl, odmítl. Popis chování dítěte je delší, než když mu poskytneme jednoslovnou nálepku.

Pravidlo č.3: neporovnávejte – popis toho, co lze pozorovat ve výkonech i v chování, se má týkat pouze dítěte. Ve třídě přirozeně vidím, že někdo zvládá úkoly lépe a někdo hůře.

6. Motivace

Předpokladem k uspokojivému průběhu učení dítěte je motivace.

Dva typy motivace: **intristická – vnitřní** – přirozený pud zvědavosti dítěte, podněcuje ke spontánnímu zkoumání a objevování. Pokud tato motivace je nedostatečná, je nutno se obrátit k motivaci **extrinsické – vnější**. Tato motivace zahrnuje hodnocení a pochvalu. Děti tak zjišťují, že úspěch přináší odměny a usilují o něj ještě cílevědoměji. Některé děti však místo úspěchů zakoušejí pouze selhání. To vede ke sníženému sebevědomí nebo k odmítání.

Proto je třeba, aby **každý učitel poskytoval každému dítěti příležitost k úspěchu na jakkoli nízké úrovni výkonu**. Užitečným motivátorem je, když dítě soutěží samo se sebou a stále při tom zlepšuje svůj výkon.

Pochvala je velmi často používanou formou pozitivní motivace. **Je vysoce odměňujícím zážitkem** a pomáhá vytvářet vřelé a produktivní vztahy mezi učitelem a jeho třídou.

Trest je negativní forma motivace. Účinnost trestu je založena na principu „vyhnout se nepříjemnostem“, vede tedy ke změně chování tlakem. Z toho také vyplývá největší riziko: „musím“ se neproměňuje ve „chci“. Trest je návyk a časem ztrácí motivační účinek. Trest stejné intenzity jedince neposouvá. Cestou k řešení je nahrazení trestu spoluúčastí a vrácení problému dítěti.

Vrácení dítěte spočívá v tom, že **musí samo přemýšlet a hledat cesty**. Používáme otázky typu: „*Co s tím uděláš, co navrhuješ?*“

7. Pedagogická komunikace

Slouží k dosažení výchovných a vzd. cílů, tedy jaké vědomosti a zručnosti má žák získat, jaké kompetence si má osvojit. Komunikace se realizuje verbálními i neverbálními komunikačními prostředky. **Barvitá řeč** je u dětí předškolního věku vítána. Přispívá k jejich **upoutání pozornosti a usnadňuje pochopení** obsahu sdělení. **Neverbální** komunikací někdy **zkracujeme čas**, který potřebujeme na podání výpovědi. Stačí **pohled, gesto**, a příjemce ve zlomku sekundy **pochopí** náš nesouhlas. Tím může časově zkrátit komunikační proces.

Formativní vliv komunikace

Silně ovlivňuje sebehodnocení, kognitivní i emoční a volní aspekty osobnosti. Pro vývoj dítěte je důležité, zda k němu mluví učitel jazykem spíše popisným, nebo posuzujícím, hodnotícím.

Popisné vyjádření sděluje stav věcí, věcně upozorňuje na správnost či nesprávnost určitého chování či výkonu. Pomáhá změnit chování, nemá vedlejší, emočně rušivý účinek.

Posuzující komunikace hodnotí osobnost, často ji znehodnocuje nebo naopak nekriticky vynáší.

Proto je velmi důležité, aby si učitel osvojil způsoby efektivní komunikace a vyvaroval se těch neefektivních.

Příklady neefektivní komunikace:

- výčitky, obviňování (*ty nikdy, ty pořád..*)
- Poučování, vysvětlování, moralizování (*měl by sis uvědomit, že..*)
- Náрек, citové vydírání (*já kvůli tobě...*)
- Zdůrazňování vlastních zásluh (*já se snažím, obětují a ty...*)
- Nálepkování (*ty jsi takový a takový...*)
- Direktivní příkazy (*udělej, běž...*)
- Vyhrožování (*přestaň nebo tě odvedu k paní ředitelce..*)
- Křik, hlasitý verbální projev
- Porovnávání žáka s jiným pozitivním vzorem (*ber si příklad...*)
- Urážky, ponižování (*ty jsi ale hloupý..*)
- Ironie, shazování (*ty jsi ale génus, ty ses vyznamenal, co ty děláš, to nedělá nikdo..*)

Příklady efektivní komunikace

- **Popis, konstatování** (*vidím, že...slyším, že...cítím, že...*)
- **Informace, sdělení** (*je třeba..., toto uděláme tak a tak..., pomůže, když...*)
- **Vyjádření vlastních potřeb, očekávání** (*potřebuji, aby...pomohlo by mi, kdyby...očekávám, že..*)

- **Možnost volby** (*uděláš to tak nebo tak, tehdy nebo tehdy? Sám nebo ti pomůžou ostatní?*)
- **Technika dvou slov** (Petro, přezůvky..)
- **Prostor pro spoluúčast, aktivitu druhého** (*co s tím uděláme, co navrhuješ?, Co si o tom myslíš?*)
- **Popis + informace** (*Vidím nepořádek, všichni se budeme určitě cítit lépe, když nepořádek nebude*)
- **Popis+ spoluúčast** (*Slyším, že Honzík mluví hodně nahlas. Honzíku, co s tím uděláme?*)
- **Informace + výběr** (*Chceš si sednout k Jirkovi , nebo k Pavlínce?*)
-

Funkce „já – výroku“

Já – výrok je **základní dovednost efektivní komunikace**, která **pomáhá zvládat vlastní negativní emoce a současně zachovat respekt k druhým**. Já – výroky používá učitel v situaci, kdy je ve větší emoci i v případě, kdy je vcelku vyrovnaný, ale v emocích jsou děti.

Z čeho se skládá já – výrok (emoce prožívá učitel)

Je to informace pro druhého o tom, co prožíváme a obsahuje 3 složky.

- a) **Mluvíme o tom, jak se cítíme** (už se opravdu zlobím, vadí mi křik, tohle mě zklamalo...)
- b) **Informujeme o tom, co vyvolalo emoce** (mrzí mě, že ty hračky nejsou ještě uklizené)
- c) **Vyjadřujeme svá přání, očekávání, jak situaci řešit** (uvítala bych, kdyby to příště dopadlo lépe. Myslím, že by to bylo správné, aby ses Petříkovi omluvil)

Empatická reakce (emoce prožívá dítě)

- a) **Prvním krokem je aktivní naslouchání** – dozvědět se vše, co dítě trápí, co ho rozzlobilo, bez této informace se učitel nedostane dál
- b) **Druhým krokem je pojmenování pocitů, přání, očekávání toho druhého**. Má formu oznamovací věty, ne otázky (*To se tě asi dotklo...Jste asi moc unaveni...Asi sis moc přál...*)
- c) **Třetím krokem je vyjádření podpory** (*Doufám, že podruhé to dopadne zcela jinak. Budu ti držet palce...*)

8. Hodnocení jako zdroj rozvoje dítěte

Zásadní vliv na sebehodnocení dítěte v MŠ má hodnocení učitelky. Cílem je sledování vývoje dítěte, utvrzení ve výsledku a dodání sebejistoty v učení. Proto se učitelka **snaží vybízet děti ke zkušenosti, nabízí jim cestu** společného učení se: „*Pojď, zkusíme to spolu...*“ **Srovnávání s ostatními dětmi používá v případě, kdy je zřejmé, že samotné dítě si uvědomuje, že některou činnost při nejlepší vůli nevládá tak, jako někdo z jeho spolužáků.** V tom případě považuje za správné mu tuto skutečnost ozřejmit konkrétním odůvodněním: „*Tohle umí kamarád líp, protože je už starší, už to dělal mockrát.*“ „Měli bychom dětem vysvětlit, že některé věci trvají dlouho, než se je naučíme, tak aby pochopilo, že k dokonalejší dovednosti je potřeba nabýt zkušeností.“

Pozitivní hodnocení může učitelka vyjadřovat slovy: „*To už se ti podařilo.*“, „*To už zvládáš.*“, **negativní hodnocení** slovy: „*To ještě neumíš.*“, V takovém případě se **snaží povzbudit dítě třeba jen jednoduchou prognózou vývoje: „To se časem naučíš.“** Další příklady: „*Výborně, Evičko, ty sis vzpomněla úplně na všechno, co jsme na té farmě viděli, že?*“ „...*Chválím Martínka, za to, že uklízí hračky.*“ „...*Eliška přinesla černou modelínu, protože tady takovou ještě nemáme.*“

Nejmladší předškolní děti se dokáží zhodnotit jen v menší míře (ve věku 3 let). U dětí čtyřletých schopnost sebehodnocení narůstá, předškoláci jsou již v některých oblastech schopni zhodnotit sami sebe, většinou když vyjadřují nějaký svůj úspěch : „*Podívej, paní učitelko, to se mi podařilo!*“.

K sebehodnocení směřuje učitelka děti pomocí otázek. Jedná se o otázky zjišťovací: „*Co myslíš, ty?*“, „*Co už zvládáš?*“ nebo negativního rázu: „*Nepodařilo se ti to?*“. Používá i otázky, které naznačují nějaký budoucí vývoj a otvírají nové možnosti: „*Co se ještě časem naučíš?*“ Lze je označit jako otázky konstruktivní.

Konstruktivní otázky lze použít i v modelových situacích: „*Jak by ses cítil ty, kdyby...*“, „*Co bys poradil kamarádovi v podobné situaci?*“, „*Co bys udělal proto, aby se to neopakovalo?*“

K orientaci sebehodnocení v této oblasti poskytují dětem přijatá třídní pravidla, která vymazují hranice a slouží dětem jako opěrná kritéria pro hodnocení sebe i ostatních. K jejich osvojení je nutné důsledné trvání pedagoga na jejich dodržování.

9. Metodika

Projekt je určen pro pedagogy MŠ Laudova se speciálními třídami jako metodika k osobnostními rozvoji dětí. Bude na učitelce, jak projekt využije. Je však nutné se s projektem podrobně seznámit a začít aplikovat do každodenního života v MŠ. Projekt je živým dokumentem, který na základě praxe budeme doplňovat.

Návrh: Beseda s rodiči na téma „Hodnocení a sebehodnocení dítěte“

Zpětná vazba a sdílení zkušeností na pedagogických poradách

Autor: *Mgr. Jana Crhová*

Upravila: *Mgr. Alena Lucová*